

bijzonder den zuigeling betreffen, zeer lezenswaard zijn, zal menig-
een over andere deelen van dit leerboek veel minder bevredigd zijn.

Men vraagt zich af, waarom toch cholera asiatica hier wordt be-
sproken, terwijl over paratyphus wordt gezwezen; waarom over de
pneumococcon-peritonitis wordt gezwezen, waarom diabetes mellitus
en diabetes insipidus gelijktijdig worden besproken, alsof deze nauw
met elkaar verwant zijn. Over de indeeling der stof zal de lezer
zich ook wel eens verwonderen. Het (zeer goede) hoofdstuk over
de ziekte van HEINE-MEDIN vindt men nog bij de ruggemergs-
aandoeningen in plaats van bij de besmettelijke ziekten; de ziekte
van BASEDOW bij die van den bloedsomloop; het kindereczem niet
bij de exsudatieve diathese, doch bij huidziekten. waar ook de
erysipelas is beland; de croup is bij de ziekten der ademhalings-
organen en niet bij diphtherie besproken, en zoo is er meer. Het
hoofdstuk over bloedziekten is onvolledig en verouderd, dat over
nierziekten, met name over de albuminurieën, niet fraai.

Ik vraag mij af, welk nut de vrij uitgebreide doch niet voldoende
bijgewerkte literatuur-opgaven aan het einde der verschillende hoofd-
stukken hebben voor practicus of student.

Het boek heeft klaarblijkelijk veel vrienden, getuige de 7de druk,
en is goed verzorgd; de boven opgesomde bezwaren gelden ge-
deeltelijk ook voor andere korte leerboeken op dit gebied.

J. C. SCHIPPERS.

Dr. JOH. OHM, *Das Augenzittern der Bergleute und Ver-
wandtes*. Bericht, vorgelegt der von der preussischen Regie-
rung zur Erforschung des Augenzitterns der Bergleute ein-
gesetzten Kommission. Berlin. Verlag von JULIUS SPRINGER,
1916. Prijs 15 mark.

Alhoewel over den nystagmus der mijnwerkers voor en na reeds
heel wat geschreven is, kan men niet zeggen, dat dit veld van
onderzoek reeds volledig afgegraasd is en dat omtrent de oorzaak
en het wezen dezer oogziekte een gevestigde en algemeen gedeelde
meening onder de deskundigen bestaat. Daarom mag de verschijning
van het boek, welks titel hierboven vermeld staat, met ingenomen-
heid begroet worden, aangezien de schrijver in de acht jaren, dat
hij als oogarts in het Westphaalsche kolenbekken werkzaam is, een
grootte ervaring omtrent die aandoening heeft opgedaan en een
uitgebreide studie er van gemaakt heeft, waarvan een aantal opstellen
in verschillende tijdschriften in de jaren tusschen 1912 en 1915
getuigenis hebben afgelegd. In dit boek heeft hij thans zijn ervarin-
gen en onderzoekingen samengevat en uitgewerkt en tevens met
verschillende nieuwe gedeelten aangevuld, zoodat het thans een
volledig overzicht over deze, in vele opzichten nog geheimzinnige
ziekte geeft.

De aandoening is zonder twijfel een beroepsziekte, die zich bij
een min of meer groot deel der mijnwerkers na een verschillend
langen tijd van arbeid onder den grond openbaart. Het begin is
langzaam en sluipend, zoodat de lijdens niet beslist kunnen opgeven,
hoe lang de kwaal reeds bestaat; eerst slechts af en toe, na buk-

kend werk en in het donker optredend, vooral bij kijken naar boven, neemt zij hoe langer hoe meer toe, totdat de nystagmus ten slotte voortdurend bestaat, ook in het daglicht. Wordt het werk onder den grond gestaakt, dan geneest in de meeste gevallen de aandoening geheel of nagenoeg geheel, zij het soms eerst na langen tijd, en worden de menschen weder geschikt voor arbeid boven den grond. Keeren de genezen arbeiders weder tot het ondergrondsche mijnwerk terug, dan is recidief buitengewoon waarschijnlijk.

De schrijver heeft zich zeer veel moeite gegeven nauwkeurige onderzoekingsmethoden uit te denken om de bewegingen van den oogbol, zoowel als de bewegingen van het ooglid objectief te onderzoeken, te registreeren en in krommen weer te geven, uitgaande van de meening, dat men zooveel mogelijk alles, wat men onderzoeken wil, in maat en getal moet trachten uit te drukken. Zijn pogingen zijn met goeden uitslag bekroond en hij is er in geslaagd een eenvoudige en betrouwbare inrichting te maken voor de graphische registratie der oog- en ooglidbewegingen. Daardoor was het hem mogelijk uit een groot aantal krommen, onder wisselende omstandigheden opgenomen, de wetten af te leiden, waaraan de nystagmische bewegingen gehoorzamen. Zoo kon hij o. a. ook vaststellen, dat de duisternis op den nystagmus der mijnwerkers een prikkelende werking uitoefent, het licht daarentegen een bedarenden invloed heeft. Verder slaagde hij er in uit zijn onderzoekingen af te leiden, dat de nystagmus op te vatten is als een gebrekkige tetaniseering van sommige spieren of spiergroepen, die ontstaat tengevolge van de gebrekkige verlichting dier mijnen; dat de oorsprong van het lijden in het oorlabrynth te zoeken is, zooals door andere onderzoekers reeds vermoed, maar niet bewezen is; en dat een remmingsinnervatie der oogspieren bestaat, uitgaande van de groote hersenen. Daardoor komt hij tot de volgende omschrijving: De nystagmus der mijnwerkers is een stoornis van den van het labrynth uitgaanden tonus van sommige spieren of spiergroepen, ontstaan door gebrekkige verlichting en door andere op het oorlabrynth werkende schadelijkheden als gevolg van het beroep; het wezen dezer stoornis bestaat in te krachtige en te weinig talrijke innervatieprikkelers.

Ook blijkt uit zijn onderzoekingen, dat meestal bij de lijders aan mijnwerkers-nystagmus de lichtzin verminderd is; een slechte lichtzin beschouwt de schrijver dan ook als een factor, die het ontstaan der ziekte bevordert. Een anderen bevorderenden factor ziet hij in de grootere lichaamslengte. Hoe slechter de lichtzin en hoe grooter lichaamslengte, des te grooter zou het gevaar voor het ontstaan van nystagmus zijn, terwijl omgekeerd een groote waarde voor den lichtzin en kleine gestalte een betrekkelijke beschutting tegen de aandoening zouden opleveren. Met groote waarschijnlijkheid kon de schrijver een beschadiging van den lichtzin en van de labrynthfuncties tengevolge van alcoholismus vaststellen; daaruit zou volgen, dat bestrijding van het alcoholisme een der middelen is om den mijnwerkers-nystagmus te doen verminderen. Ook geeft de schrijver in overweging om jonge menschen, die een geringen lichtzin hebben van het werk in de mijnen uit te sluiten. Maar van het meeste

belang ter voorkoming van den mijnwerkers-nystagmus is een afdoende verbetering der verlichting in de mijnen.

Nergens in dit werk vond ik melding gemaakt van de door HIRSCH¹⁾ in 1910 verkondigde meening, dat de nystagmus der mijnwerkers berusten zou op een kooldioxyde-vergiftiging. De lucht in de mijnen zou in den regel een veel te hoog gehalte aan koolzuur bezitten en dit zou schadelijken invloed op het oorlabyrinth uitoefenen.

Dit boek, met zijn zeer belangwekkenden en veelzijdigen inhoud, heeft niet alleen voor den oogarts beteekenis, maar zal ook den physioloog, den oorarts en den zenuwarts kunnen boeien en stof tot nadenken kunnen opleveren.

P. MUNTENDAM.

FEUILLETON.

ZESTIENDE NEDERLANDSCH NATUUR- EN GENEESKUNDIG CONGRES.

's-Gravenhage 12, 13 en 14 April 1917.

(Vervolg).

DERDE AFDEELING. GENEESKUNDIGE WETENSCHAPPEN.

De Vrijdagmiddag was volgens het programma bestemd voor demonstraties. Intusschen onderscheidde deze samenkomst der derde afdeeling zich in niets van een gewone sectievergadering. Er werden een viertal voordrachten gehouden en alleen bij de eerste voordracht werden een paar patiënten vertoond. Het eerst kreeg het woord:

H. A. STHEEMAN ('s-Gravenhage), *De intradermale tuberculine-behandeling.*

Spreker begon met de tuberculine-behandeling te beschrijven, zooals die indertijd door SAHLI is aangeraden en die bestaat in het onderhuids toedienen van zeer kleine giften tuberculine om dan zeer langzaam met die giften te stijgen. Treedt er na een toediening een reactie op, d. i. een temperatuursverhooving, dan daalt men weder met zijn gift, om pas, als alles weder tot rust gekomen is, voorzichtig te stijgen. Aangezien de reactie zich uit door temperatuursverhooving, is deze handelingswijze al terstond onbruikbaar bij zieken, die koorts hebben, omdat dan deze indicator, dat gevaar dreigt, ons ontvalt. Maar ook vergete men niet, dat die koortsreactie een gevolg is van een hardreactie, doordat een groote gift plaatselijk eigenlijk het ziekteproces aanwakkert. Aangezien nu verder de gevoeligheid voor tuberculine zeer verschillend is en bijv. lijders aan long- en niertuberculose zeer groote gevoeligheid voor dit middel bezitten, kan deze behandelingswijze volgens SAHLI zeer zeker in sommige gevallen gevaarlijk zijn, te meer omdat zij zeer schematisch is en geen rekening houdt met die specifieke gevoeligheid. De methode is dan ook hier te lande vrijwel verlaten, en heeft misschien alleen nog goed gevolg bij huidtuberculose.

Nu heeft MANTOUX aangeraden het tuberculine niet *onder* de huid te brengen, maar *in* de huid in zeer kleine giften. Men krijgt dan geen algemeene reactie, geen koorts, maar slechts een plaatselijke reactie, bestaande in een meer of min grooten rooden hof om de plaats van inspuiting; naar gelang van de grootte van dien hof beoordeelt men de sterkte van de reactie en is deze te sterk, dan kan men ook weer de gift verminderen, of de volgende inspuiting wat langeren tijd uitstellen. Deze behandelingswijze

¹⁾ *Die Berufskrankheiten des Auges*, Wiesbaden, 1910.